

Nr 145

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag
angående ändrad lydelse av 18 § lagen den 6 juni 1925
(nr 170) om polisväsendet i riket; given Stockholms
slott den 1 april 1960.*

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för denna dag, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag angående ändrad lydelse av 18 § lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisväsendet i riket.

GUSTAF ADOLF

Rune B. Johansson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås polislagen ändrad så att, efter medgivande av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer, annan personal än polispersonal skall kunna användas såsom vaktpersonal i polisarrest samt för sådana förpassningar av fångar, sinnessjuka, alkoholister m. fl. som det åligger polismyndighet att ombesörja.

Lagändringen avses skola träda i kraft den 1 juli 1960.

Förslag

till

L a g**angående ändrad lydelse av 18 § lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisväsendet i riket**

Härigenom förordnas, att 18 § lagen den 6 juni 1925 om polisväsendet i riket¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Gällande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

18 §.

Vad i — — — — — särskilt fall.

Konungen må *jämväl* för visst polisdistrikt medgiva att särskilda med trafikövervakning sammanhängande uppgifter av enklare beskaffenhet ombesörjas i annan ordning än i denna lag sägs.

Konungen må för visst polisdistrikt medgiva att *bevakning i polisarrest och förpassningar samt sådana* särskilda med trafikövervakning sammanhängande uppgifter, som äro av enklare beskaffenhet, ombesörjas i annan ordning än i denna lag sägs. *Såvitt avser bevakning i polisarrest och förpassningar må medgivande som nu sagts lämnas jämväl av myndighet som Konungen bestämmer.*

—————
Denna lag träder i kraft den 1 juli 1960.

¹ Senaste lydelse, se SFS 1957:258.

Utdrag av protokollet över inrikesärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 1 april 1960.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, NORDLANDER.

Efter gemensam beredning med chefen för justitiedepartementet anmäler chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Johansson, fråga om *bestridandet av vissa i polisverksamheten ingående uppgifter* samt anför härom följande.

Sedan överståthållarämbetet i skrivelse den 2 oktober 1958 hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om sådan ändring i polislagstiftningen och andra författningar, att på polismyndighet ankommande förpassningsgöromål kan ombesörjas i annan ordning än i polislagen sägs, samt polisväsendets organisationsnämnd utlåtit sig över framställningen, har inom inrikesdepartementet i december 1959 upprättats en promemoria, vari möjligheterna att anförtro annan personal än polismän ifrågavarande polisuppgifter upptagits till behandling. I promemorian föreslås en ändring i 18 § lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisväsendet i riket (polislagen), innebärande att i dess andra stycke göres ett tillägg av innebörd att Konungen äger för visst polisdistrikt medge, att sådana förpassningar, som är av enklare beskaffenhet, ombesörjes i annan ordning än i polislagen sägs.

Över departementspromemorian har efter remiss yttranden avgivits av riksåklagarämbetet, socialstyrelsen, medicinalstyrelsen, statspolisintendenten, polisväsendets organisationsnämnd, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Malmöhus samt Göteborgs och Bohus län, polisverksamhetsutredningen, Svenska stadsförbundet och Svenska polisförbundet. Riksåklagarämbetet har överlämnat yttrande av statsåklagaren i Stockholm. Överståthållarämbetet har vid sitt yttrande fogat yttranden från Stockholms rätts- och polisdirektion samt polismästaren i Stockholm, som i sin tur bilagt yttranden av kriminalpolisintendenten, tillförordnade poliskommissarierna vid ordonnansavdelningen, Stockholmspolisens samarbetsråd och Kamraterna, förening för Stockholms polismän. Länsstyrelserna i Stockholms och Malmöhus län har överlämnat yttranden av landsfogden i länet. Därjämte har sistnämnda länsstyrelse bifogat yttranden av dels poliskammaren i Malmö, vilken i sin tur bilagt yttrande av kommissarierna vid centralpolisen i staden,

och dels poliskammaren i Hälsingborg samt av Föreningen Malmöhus läns landsfiskaler. Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har bifogat yttrandet av poliskammaren i Göteborg, som bilagt yttrande av kommissarien vid ordonnanspolisen därstädes, och av landsfiskalen i Mölndals distrikt.

Jag anhåller nu att få upptaga detta lagstiftningsärende till behandling.

Gällande rätt

Polislagen innehåller de grundläggande bestämmelserna om ansvaret och sättet för polisverksamhetens upprätthållande.

Jämlikt 1 § 2. förstås med polisverksamhet upprätthållande av allmän ordning och säkerhet, verkställande av spaning och annan undersökning angående brott ävensom den verksamhet i övrigt, som på grund av särskilda stadganden eller hävdvunnet bruk åligger polispersonal i denna dess egenkap.

Enligt 2 § skall i polisdistrikt finnas anställda polismän i den omfattning, som erfordras för polisverksamhetens ombesörjande inom distriktet. Utan hinder av vad i 2 § stadgas kan emellertid i vissa fall polisverksamhet anförtros andra än polismän. Sålunda framgår av 18 §, att polisbevakning på statens bekostnad får ombesörjas i annan ordning än i lagen sägs och det samma gäller dylik bevakning som anordnas på enskild bekostnad vid visst företag, vid viss tillställning eller eljest i särskilt fall. Ytterligare kan enligt 18 § Konungen för visst polisdistrikt medge, att särskilda med trafikövervakningen sammanhängande uppgifter av enklare beskaffenhet ombesörjes i annan ordning än i lagen sägs.

Om kompetensvillkoren för och om tillsättning och entledigande av polismän meddelas bestämmelser i *polisreglementet den 4 juni 1948*. Sålunda stadgas i 23 § bl. a., att till polisaspirant eller med aspirant jämförlig extra polisman får antagas endast sökande som fyllt 21 år, har gott omdöme och har förvärvat för tjänsten erforderlig allmänbildning. Enligt 21 § andra stycket kan polisaspirant och extra polisman skiljas från sin anställning när helst tjänsten kräver det, under vissa förhållanden dock med en månads uppsägningstid.

För polismän tillämpliga lagstadganden om ämbetsansvar, om straffskydd och om rätt att bruka våld återfinnes i *strafflagen*. 25 kap. strafflagen innehåller bestämmelser om ämbetsbrott. Straff stadgas i 1—4 §§ för tjänstemissbruk, tagande av muta, brott mot tystnadsplikt och tjänstefel. Gör sig ämbetsman skyldig till annat brott än de i nämnda stadganden angivna skall enligt 5 § den omständigheten beaktas vid straffmätningen, och fängelse intill två år kan ådömas även om så långt straff eljest ej kunnat följa på brottet. Enligt 11 § skall vad i kapitlet sägs om ämbetsman även gälla om de tjänstemän som lyder under ämbets- eller förvaltningsmyndigheterna och

andra som förordnats att förrätta ämbete eller tjänsteärende. Hit hör enligt stadgad praxis polisman.

Bestämmelser om straffskydd för ämbetsmän och andra som avses i sistnämnda lagrum innehålles i 10 kap. strafflagen. I 1 § stadgas, att om någon förgriper sig med våld eller hot därom å innehavare av ämbete eller annan befattning, varmed ämbetsansvar är förenat, då denne är i tjänsteutövning eller för att tvinga honom till tjänsteåtgärd, hindra honom därifrån eller hämnas därför, så dömes han för våld eller hot mot tjänsteman. 2—6 §§ ger den som är underkastad ämbetsansvar straffskydd mot annan förgripelse än i 1 § sägs, mot våldsamt motstånd vid tjänsteutövningen, mot smädelse och annan missfirmelse samt mot bestickning.

Strafflagens 5 kap. 10 § utgör den laga grundvalen för polisens rätt att bruka våld. I paragrafen upptages dels ett allmänt stadgande om rätt för polisman eller vaktpost eller annan krigsman i vissa fall att använda våld när han mötes av våld eller hot i tjänsten och dels tre speciella fall då våld får användas i samband med rymning eller oordning på anstalt eller vid gripande. Våld får enligt paragrafen brukas

a) då någon sätter sig med våld eller hot emot polisman eller vaktpost eller annan för bevakning eller upprätthållande av ordning tjänstgörande krigsman som skall verkställa tjänsteåtgärd;

b) då fånge, häktad eller för brott anhållen rymmer;

c) då fånge, häktad eller anhållen sätter sig till motvärn i samband med rymning eller oordning på anstalt; samt

d) då någon som skall häktas, anhållas eller eljest gripas söker undkomma den som äger verkställa åtgärden.

Våldet får enligt andra stycket i paragrafen riktas ej blott mot den som sålunda ger anledning till tjänsteåtgärd utan även mot annan som för att hjälpa honom sätter sig med våld eller hot emot den som skall verkställa åtgärden.

Strafflagens reglering av polisens rätt att använda våld är icke att anse som uttömmande. Frågan huruvida polisman i andra fall än som avses i 5 kap. 10 § strafflagen är befogad att genomföra tjänsteåtgärd med våld får bedömas på grund av andra författningar och den sedvanerätt som kan anses föreligga.

Polisens allmänna åligganden och maktbefogenheter regleras närmare i *allmänna polisinstruktionen den 4 juni 1948*. Med polisman förstås enligt 14 § instruktionen envar vid polisväsendet anställd som fullgör polisverksamhet. Rörande polisens maktbefogenheter sägs i 11 §, att polisman ej får använda strängare medel än förhållandena kräver samt att våld får tillgripas endast då tjänsteuppgiften ej kan lösas på annat sätt.

Såsom förut nämnts kan enligt 18 § polislagen polisverksamhet i vissa fall utövas av andra än polismän. Förordnande för den som skall ombesörja i 18 § polislagen angiven, på enskild bekostnad anordnad polisbevakning

(ordningsvakt) meddelas enligt 46 § polisreglementet av polischefen, eller om den avsedda bevakningen berör olika polischefers verksamhetsområden, av länsstyrelsen. För den som skall ombesörja sådana med trafikövervakning sammanhängande uppgifter, som avses i samma paragraf i polislagen, meddelas också förordnande som ordningsvakt av polischefen. I förordnande för ordningsvakt skall anges verksamhetens art och omfattning samt den som skall utöva förmanskap över ordningsvakten. Förordnande får ej meddelas annan än den som prövas lämplig att utöva den ifrågasvarande polisverksamheten, och förordnandet kan när som helst återkallas.

I och med förordnandet får ordningsvakten förstärkt straffskydd enligt bestämmelserna i 10 kap. strafflagen. Bestämmelserna om ämbetsansvar i 25 kap. strafflagen anses gälla även ordningsvakt. Vid tillämpningen av reglerna i 5 kap. 10 § strafflagen om rätt för polisman att bruka våld är ordningsvakt att anse som jämställd med polisman. Ordningsvakt är vidare enligt 15 § polisinstruktionen — med vissa undantag — underkastad instruktionens regler om polismans åligganden och maktbefogenheter.

I de talrika fall då det åligger polismyndighet att verkställa förpassning torde denna skyldighet antingen följa av att åtgärden står i intimt samband med någon av polisens primära uppgifter — upprätthållande av allmän ordning och säkerhet eller bekämpande av brott — eller också vara grundad på särskilt stadgande i lag eller författning eller på hävdvunnet bruk.

Som exempel på fall där förpassning anses ankomma på polismyndighet utan att härför kan åberopas uttryckligt författningsstöd må nämnas förpassning av en för brott misstänkt person från polismyndigheten i ort där han gripits till polismyndighet i annan ort där förhör med honom skall äga rum. Ett annat närliggande exempel är den i stadig praxis antagna skyldigheten för polismyndighet att meddela handräckning för hämtning av person som skall inställas inför domstol — rättegångsbalken innehåller utförliga bestämmelser om när bland andra parter och vittnen får hämtas till förhandling men däremot har icke stadgats att sådan hämtning skall verkställas av polismyndighet.

Särskilda stadganden av innebörd att polismyndighet på begäran skall utföra förpassning finns i olika författningar bl. a. på fångvårdens, socialvårdens och hälsovårdens områden. I det följande skall lämnas några praktiskt viktiga exempel på sådana stadganden.

Beträffande förpassning av den som dömts till straffarbete eller fängelse, till ungdomsfängelse eller till förvaring eller internering finns bestämmelser i *lagen den 21 december 1945 om verkställighet av frihetsstraff m. m.* (straffverkställighetslagen). Enligt 13 § skall den dömda, om han vistas å fri fot, av polismyndigheten i den ort där han vistas för verkställighet av straff förpassas till fångvårdsanstalt, vari han enligt fångvårdsstyrelsens bestämmande skall intagas. Är den dömda häktad ankommer det i allmänhet på

styresmannen vid den fångvårdsanstalt eller föreståndaren för det häkte där han förvaras att befordra domen till verkställighet.

I 43 § jämförd med 41 § *lagen den 4 januari 1956 om socialhjälp* (socialhjälpslagen) föreskrives, att polismyndighet på begäran skall meddela handräckning för hämtande av försumlig familjeförsörjare som av socialnämnden ålagts att utföra arbete i arbetshem men underlåtit att inställa sig därstädes eller olovligen avvikit från hemmet. Sådan handräckning får även påkallas för att överföra den, som är intagen i ett arbetshem, till ett annat arbetshem. Motsvarande handräckningsmöjligheter står enligt 72 § *lagen den 6 juni 1924 om samhällets barnavård* (barnavårdslagen) till buds beträffande den som med stöd av denna lag förelagts att utföra arbete i arbetshem; barnavårdslagen hänvisar härutinnan till 43 § socialhjälpslagen.

För verkställighet av beslut om omhändertagande av barn för skydds-
uppföstran ävensom för annan åtgärd som ankommer på barnavårdande myndighet äger vederbörande myndighet enligt 77 § barnavårdslagen erhålla handräckning av polisen.

Om tvångsintagning av den som är hemfallen åt alkoholmissbruk förordnar enligt *lagen den 27 juli 1954 om nykterhetsvård* (nykterhetsvårdslagen) länsstyrelsen. I vissa fall — bl. a. då polismyndighet gjort ansökan om tvångsintagning eller beslutet härom grundats därpå att vederbörande är farlig för annan persons säkerhet eller kroppsliga eller själsliga hälsa eller för eget liv eller att han utan att söka ärligen försörja sig fört ett kringflackande liv — åligger det enligt 34 § länsstyrelsen att föranstalta om verkställighet av beslutet. I andra fall ligger uppgiften på nykterhetsnämnden. Enligt 56 § åligger det polismyndighet att på begäran lämna handräckning *dels* för återhämtande till allmän vårdanstalt av den som avvikit därifrån och av permitterad, som enligt meddelat beslut skall hämtas åter till anstalten, *dels* även för verkställighet av beslut om intagens överflyttning från en allmän anstalt till en annan.

Sinnessjuklagen innehåller ett särskilt kapitel, 7 kap., om handräckning. Om sinnessjuk, för vilken plats beretts på sinnessjukhus, motsätter sig intagning, är vederbörande polis- eller militärmyndighet enligt 51 § skyldig att på begäran av den som gjort ansökningen om intagning lämna den handräckning som finnes vara av nöden. Sådan handräckning skall även lämnas, då någon är skyldig att låta intaga sig å sinnessjukhus för undersökning. Polismyndighet skall vidare enligt 52 § på begäran lämna handräckning om sinnessjuk avviker från sinnessjukhus eller sinnessjukavdelning vid fångvården eller, om vederbörande är försöksutskrivnen, underlåter att hörsamma anmaning att åter inställa sig vid ifrågavarande sjukhus eller avdelning.

De hittills givna exemplen har tagit sikte endast på förpassningar till anstalt eller sjukhus. Såväl i den här berörda lagstiftningen som i annan lagstiftning finns emellertid bestämmelser även om andra slag av förpassningar som ankommer på polismyndighet. Härvid märkes till en början för-

passningar av personer som skall inställas inför myndighet eller befattningshavare för förhör eller undersökning. Som exempel kan nämnas förpassningar med stöd av 21 § *lagen den 22 juni 1939 om villkorlig dom*, 4 § *lagen den 18 juni 1954 om personundersökning i brottmål*, 75 § *barnavårdslagen*, 13 och 27 §§ *nykterhetsvårdslagen*, 51 § jämförd med 43 § *sinnessjuklagen*, 21 och 22 §§ jämförda med 14 § *lagen den 20 juni 1918 angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar* samt 5 § *tuberkulosförordningen den 31 mars 1939* (nr 113).

Stundom förekommer det att polisen får förpassa en person från en ort till en annan endast för att släppa vederbörande fri på bestämmelseorten. Sålunda kan t. ex. den, som är utskriven på prov från säkerhetsanstalt och uppehåller sig på ort som är honom förbjuden, enligt 6 § *lagen den 22 april 1927 om tillsyn över den, som utskrivits på prov från förvaring eller internering i säkerhetsanstalt* av polismyndighet föras till ort där han äger vistas. Likaså kan barn, som under tillfälligt uppehåll inom annan kommun än den där vårdnadshavaren är bosatt beträffs med vanart, hemsändas av barnavårdsnämnden i vistelsekommunen. Bestämmelser härom finns i 28 § *barnavårdslagen*, och en jämförelse med 77 § samma lag synes ge vid handen att polismyndighet i dylikt ärende skall lämna barnavårdsnämnden handräckning för förpassningen. Av samma slag är vidare sådan handräckning som kommer i fråga enligt 62 § *utlänningslagen*. Om utlännning, som enligt meddelad föreskrift äger uppehålla sig endast å viss ort eller inom visst område, anträffas på annan plats må han enligt nämnda lagrum genom polismyndighetens försorg föras till plats där han äger vistas.

Förpassning kan ibland användas för att inställa någon på ort där han skall fullgöra arbetsskyldighet eller undergå utbildning. I detta sammanhang kan erinras om bestämmelserna i 40 § 2. *värnpliktslagen* (SFS 1941 nr 967 med ändring bl. a. 1954 nr 479). Värnpliktig, som utan att ha anmält laga förfall uteblir från tjänstgöring, vartill han blivit i laga ordning kallad, kan i regel på egen bekostnad hämtas för att fullgöra tjänstgöringen. Efterspaning och hämtning av den värnpliktige åligger i dylikt fall polismyndighet enligt bestämmelserna i *kungörelsen den 9 oktober 1942 angående hämtning av värnpliktig, som uteblivit från inskrivningsförrättning eller tjänstgöring m. m.* (nr 840 med ändring 1956 nr 190). Ytterligare må hänvisas till 24 § *Kungl. Maj:ts stadga för folkskolor, fortsättningsskolor och försöksskolor* (SFS 1958 nr 399), vari föreskrives, att länskolennämnd — under vissa i paragrafen närmare angivna förutsättningar — äger förordna, att elev skall hämtas till skola »med biträde av polismyndighet».

Överståthållarämbetets framställning m. m.

Överståthållarämbetet framhåller i sin tidigare nämnda framställning, att verkställandet av förpassningar enligt gällande arbetsordning för polisperso-

nalen i Stockholms polisdistrikt regelmässigt ankommer på ordonnansavdelningen. Antalet förpassningsärenden på avdelningen har under senare år ökat väsentligt, under åren 1954—1957 med 33 procent. På grund härav har avdelningens personal i mycket stor utsträckning tjänstgjort på övertid, varjämte en betydande balans uppstått i fråga om avdelningen åliggande utredningsärenden. Under oktober 1957 har för åtta befattningshavare vid avdelningen den ordinarie arbetstiden överskridits med mer än 200 timmar. Balansen beträffande utredningsärenden uppgick den 31 augusti 1958 till 3 814 ärenden. Eftersläpningen av dessa ärenden har föranlett befogade klagomål från barnavårdsnämnder och andra myndigheter. Personal från andra avdelningar kan icke heller tagas i anspråk, enär även ordnings- och kriminalpolisavdelningarnas personal är uppenbart otillräcklig för sina arbetsuppgifter. Ej ens om vakanserna inom poliskåren kunde fyllas, skulle personalen räcka för arbetsuppgifterna. Ämbetet anför i denna del bl. a. följande.

Angelägenheten av att ej utnyttja polispersonalen för uppgifter, vilka icke nödvändigtvis kräva polisutbildning, har skärpts genom det rådande prekära läget i fråga om rekryteringen till polismannabanan. Som bekant ha också önskemålen härom i viss utsträckning blivit omsatta i praktisk handling. Det må sålunda erinras om det genom propositionen 1957: 164 framlagda förslaget till sådan ändring av polislagen att enklare trafikövervakningsuppgifter kunde med Kungl. Maj:ts medgivande överflyttas å annan personal än polispersonal. För Stockholms vidkommande har inrättandet år 1954 av den s. k. delgivningscentralen inneburit ett avlyftande från polispersonalen av huvuddelen av delgivningsbestyren, vilka tidigare bildade en stor ärendesgrupp inom polisen.

Fullgörandet av förpassningsbestyren kräver enligt ämbetets uppfattning icke nödvändigtvis polisutbildning. Redan nu fullgöres dylika bestyr utan olägenheter av annan personal än polispersonal. Fångvårdspersonal ombesörjer exempelvis förpassning av häktad till fångvårdsanstalt och av fånge från en anstalt till en annan. En avlyftning från polisen av ett stort antal förpassningsuppgifter skulle även medföra stora kostnadsbesparingar, som skulle komma statsverket och kommunen till godo. Om verkställandet överlämnades till stadshäktets personal, skulle fler resor än nu kunna utföras på ordinarie arbetstid.

Ett förslag att polismyndigheten alltjämt skulle svara för förpassningsgöromålen men lämnas biträde av utomstående personal har vid överläggningar med berörda personalkategorier visat sig knappast möjligt att genomföra i praktiken.

En annan utväg vore att förfara med förpassningsbestyren på samma sätt som skett beträffande särskilda med trafikövervakning sammanhängande uppgifter av enklare beskaffenhet. Förpassningsuppgifterna uppfyller enligt ämbetets mening de i nämnda sammanhang uppställda kraven på att vara av enklare beskaffenhet och kunna klart avgränsas från övriga polisuppgif-

ter. Förpassningsbestyren torde således lämpligen böra likställas med de trafikövervakningsuppgifter, vilka nämns i 18 § andra stycket polislagen.

Ämbetet erinrar om att frågan torde falla inom ramen för det uppdrag, som lämnats polisverksamhetsutredningen, samt att polisväsendets organisationsnämnd erhållit Kungl. Maj:ts uppdrag att verkställa en undersökning rörande de polisiära arbetsuppgifter, vilka icke äger samband med den egentliga polisverksamheten. Ämbetet framhåller emellertid angelägenheten av att den anmälda frågan löses utan att slutförandet av nämnda uppdrag avvaktas.

Avslutningsvis påpekas, att ett avlyftande av förpassningsgöromålen från polismyndigheten bör medföra ändring av vissa författningsbestämmelser, vilka för närvarande endast medger ersättning av statsmedel för förpassningskostnader då polismyndighet verkställt förpassningen.

Ämbetet hänvisar i övrigt till vad som anförts i ett bifogat tjänsteutlåtande av *kanslichefen vid rätts- och polisdirektionen*, dagtecknat den 8 juli 1958.

I tjänsteutlåtandet konstateras inledningsvis, att orsaken till övertidsarbetet vid ordonnansavdelningen och avdelningens stora balans av utredningsärenden — 4 120 ärenden den 31 december 1956 och 4 353 ärenden den 31 augusti 1957 — främst synes vara att söka i det förhållandet, att antalet förpassningar varit i ständigt stigande. År 1954 uppgick antalet till 1 363 och år 1957 till 1 824, vilket innebär en ökning med 33 % under 3 år. Antalet förrättningsmän har under denna tid varit oförändrat.

Till belysande av övertidens omfattning och storleken av kostnaderna i form av övertidsersättning anföres.

Enligt kansliets detaljundersökning för oktober 1957 verkställde denna personal 161 förpassningar med en sammanlagd restid av 5 226 timmar för ordinarie personal och 52 timmar för extra personal eller tillsammans 5 278 timmar. Av denna avser endast 1 204 timmar (ca 25 % av den sammanlagda tiden) ordinarie tjänstgöringstid. Åtta tjänstemän överskred den aktuella månaden denna tid med 200 timmar och däröver. Övertidsersättning erhålles för tjänstgöring som fullgöres på annan tid än mellan kl. 9.00—17.00 måndag—fredag och kl. 9.00—15.00 lördagar; såsom tjänstgöring räknas bevakning av person, som förpassas. Däremot räknas icke den tid tjänstemannen uppehåller sig på förpassningsorten eller återresetiden som tjänstgöringstid — under denna tid utgår således endast rese- och traktamentsersättning. Under november månad 1957 uppgick antalet timmar »betald övertid» till 1 394 och antalet timmar »obetald övertid» till 1 687. Motsvarande siffror för december månad äro 1 069 respektive 1 476. Under år 1957 utbetalade Stockholms stad i övertidsersättning för verkställda förpassningsresor i runt tal 190 000 kronor.

Som jämförelse kan nämnas, att samma år till kriminalpolisen utbetalades en övertidsersättning på 253 000 kronor; härvid bör beaktas, att ordonnansavdelningen utgöres av 23 polismän, medan kriminalavdelningen har en personalstyrka av 250 man.

Kostnaderna för övertidstjänstgöringen vid ordonnansavdelningen komma

emellertid att stiga från den 1 januari 1959, i det fall att tjänstebil kommer att utnyttjas för förpassningsresorna. Enligt överenskommelse vid B-listeförhandlingarna våren 1958 (prop. nr 158/1958) må nämligen $\frac{2}{3}$ av hela den för bilfärd disponerade tiden inräknas i övertidsunderlaget.

Kanslichefen anser för egen del, att en radikal omläggning av förpassningsgöromålen är nödvändig. En sådan omläggning förutsätter dels möjlighet att skjuta på förpassningarna till påföljande dag och dels anskaffandet av ett transportfordon för samordning av flera förpassningsresor. Kanslichefen anför vidare.

Med hänsyn till det prekära polisläget tillkommer också önskemålet att från polispersonalen avflytta sådana bestyr med förpassningarna, som lämpligen kunna anförtros annat organ. Som närliggande exempel på en sådan avflyttning kan nämnas att man till ett nytt organ — delgivningscentralen — överlämnat praktiskt taget nästan alla delgivningsuppgifter — samt att man låtit bestyren med förvaringen av gripna överflyttas till ett från polisen fristående organ — stadshäktet. Enligt min mening synes man i den mån förhållandena det medgiva böra bygga vidare på denna linje. Till stadshäktet och dess personal böra i görligaste mån överantvaras förpassningsbestyren.

Sedan i tjänsteutlåtandet konstaterats, att en lättnad i förpassningsbestyren genom utökandet av antalet tjänster vid ordonnansavdelningen icke kan åstadkommas på grund av den svåra polisbristen i Stockholm, anföres ytterligare.

Av kansliets utredningsmaterial har framkommit, att en mycket stor del av förpassningarna ha stadshäktet som utgångspunkt. Stadshäktets personal är sålunda i många fall rent personellt väl förtrogen med det klientel, som skall förpassas. Den utför även redan transporter från stadshäktet till Långholmen samt ombesörjer inställelse av häktade vid Stockholms rådshusrätt. Den åsyftade lättnaden i ordonnanspolisens arbete skulle kunna åstadkommas om möjlighet skapades att använda stadshäktets personal för de förpassningar, vilka äga rum med personer, vilka intagits å stadshäktet. Den rent polisiära uppgiften att i förekommande fall spana efter samt gripa dem, vilka senare skola förpassas, skulle sålunda icke avlyftas polisen — endast själva förpassningsarbetet skulle överflyttas därifrån. Ett önskemål i detta sammanhang vore, att strafftiden för dem, vilka dömts till tidsbestämt straff, om möjligt kunde få beräknas redan med utgångspunkt från tiden för deras intagande å stadshäktet.

Någon svårighet att rekrytera lämplig personal för den utökade verksamheten vid stadshäktet torde icke föreligga. Behovet av personalförstärkning kan dock icke i detalj nu avgöras, ej heller huru vissa organisatoriska frågor skola regleras. Närmare utredningar härom pågå, men kunna självfallet icke slutföras förrän de formella förutsättningarna för den nya organisationen skapats.

Polisväsendets organisationsnämnd har i sitt utlåtande över överståthållarämbetets framställning icke något att erinra mot att åtgärder vidtages för att överståthållarämbetets förslag snarast möjligt skall kunna prövas i praktiken. Nämnden framhåller att arbete pågår med åt nämnden den 21

december 1956 respektive den 17 oktober 1957 meddelade uppdrag att dels utreda, vilka åtgärder, som — med beaktande av säkerhetens krav — kan vidtagas för att förbilliga förpassningsresorna, och dels verkställa undersökning rörande de polisiära arbetsuppgifter, som icke äger samband med den egentliga polisverksamheten. Nämnden anser emellertid i princip, att hinder icke bör föreligga att vidtaga här avsedda effektivitetsbefrämjande och kostnadsbesparande åtgärder. Dessa föregriper ej resultatet av ovan nämnda utredningsuppdrag, vilka beräknas icke kunna avslutas inom den allra närmaste tiden.

Nämnden påpekar, att den vid sina överväganden rörande möjligheterna att förbilliga förpassningsresorna också räknat med, att polispersonalen i större eller mindre omfattning skulle kunna befrias från ifrågavarande resor, samt anför ytterligare härom.

I princip torde icke heller föreligga några hinder härför, speciellt med hänsyn till det faktum, att förpassningsarbetet redan f. n. i förhållandevis stor utsträckning (förpassning av alkoholister, häktade, fångar, m. fl.) ombesörjes av annan personal än polispersonal. Organisationsnämnden har också övervägt att föreslå, att förpassningsuppdrag berörande de största polisdistrikten, därvid bil användes såsom transportmedel, normalt skulle kunna utföras av polisman jämte annan person, t. ex. särskilt anställd bilförare. Det synes här böra tilläggas, att vid förpassning av kvinna författningens enligt kvinna skall delta, varför annan förrättningsman än polisman f. n. måste anlitas i alla polisdistrikt, där kvinnlig polisman icke finnes att tillgå.

Då det gäller att på annan än polispersonal överlåta arbetsuppgifter i samband med förpassningar uppkommer vissa svårigheter av praktisk karaktär. Sålunda uppkommer bl. a. frågor, huruvida dylik icke polisiär förrättningsman skall tilldelas polisens skydd under fullgörande av uppdraget, huruvida sådan förrättningsman skall äga rätt att bära och vid behov använda vapen samt att ingripa mot utomstående, som stör transporten på ett eller annat sätt. Ställning synes också böra tagas till frågan om enhetliga bestämmelser om ersättning, arbetstidsberäkning m. m. för den icke polisiära personalen. Vidare synes, om avgörandet huruvida polisman eller annan skall utföra visst uppdrag skall ankomma på polischef — vilket torde ligga närmast till hands — författningsföreskrifter böra utformas så, att polischeferna icke av överdrivna farhågor för s. k. fångspillning drar sig för att bestämma, att annan än polispersonal skall utföra förpassningen.

Departementspromemorian och yttrandena däröver

Promemorian

I promemorian framhålls inledningsvis, att de förpassningar som utföres av polisen tar en betydande del av polispersonalens arbetstid i anspråk och att förpassningssysslorna, särskilt på orter där polisbrist råder, kan minska polisens möjligheter att effektivt fullgöra andra uppgifter, som hör till den egentliga polisverksamheten.

Stadgandet i 2 § polislagen, att i polisdistrikt skall finnas anställda polismän i den omfattning som erfordras för polisverksamhetens ombesörjande i distriktet, innebär, enligt vad som vidare uttalas, att sådana uppgifter som ingår i polisverksamheten skall utföras av polismän. Detta har naturligtvis giltighet även beträffande förpassningar. En annan sak är att polisman som utför en förpassning möjligen kan biträdas av någon som icke har denna ställning.

Det är enligt promemorian icke möjligt att föra in förpassningsgöromålen under något av de undantag från bestämmelserna i 2 § polislagen som innefattas i lagens 18 §. Det finns då inte några andra alternativ, om man vill avlasta förpassningsgöromålen från polisen, än att antingen förordna dem som skall tjänstgöra som förrättningsmän till polismän eller också att vidtaga vissa ändringar i gällande författningar. Den förstnämnda lösningen såges i promemorian icke vara lämplig, eftersom det ej lär vara avsikten, att man av förrättningsmännen skall kräva samma förkunskaper och utbildning som av polismän.

En ändring i gällande lagstiftning som gör det möjligt att överflytta förpassningsgöromål från polismän till annan personal kan enligt promemorian tänkas ske på olika sätt. Dels kan man ändra de olika specialbestämmelser som ålägger polismyndighet att meddela handräckning. Dels kan man, om så finnes lämpligare, företa en jämkning i tillämpliga bestämmelser i polislagen.

Enligt promemorian kan det icke uteslutas, att en del skulle stå att vinna på den första vägen. Det förekommer förpassningar enligt olika författningar, som till sin typ framstår som tämligen okomplicerade och som endast i undantagsfall kan anses kräva deltagande av polisman. Ett slutligt ställningstagande till hithörande frågor kräver emellertid en noggrann undersökning av varje handräckningsbestämmelse för sig, varvid måste beaktas icke blott förpassningarnas ändamål och det förpassade klienteletts eventuella svårhanterlighet utan även huruvida det på olika håll i landet finns tillgång till annan lämplig personal än polis som kan verkställa handräckningen. Det kan nämligen, enligt vad som sägs i promemorian, tänkas vara svårt att avgränsa en ändring i en specialbestämmelse om handräckning så, att den får giltighet endast för Stockholm och andra orter där särskilda arrangemang vidtagits för att annan personal skall kunna övertaga arbetsuppgifter från polisen. Från en annan synpunkt skulle en reform genom ändringar i specialbestämmelser av ifrågavarande slag få en räckvidd som är onödigt begränsad. Med en dylik lagteknisk metod skulle nämligen polisen icke kunna befrias från sådana förpassningar som den av hävd ombesörjer eller som eljest ingår i polisverksamheten utan att detta särskilt stadgats. I promemorian blir slutsatsen av det sagda, att alternativet med ändringar i olika specialbestämmelser om handräckning i varje

fall icke bör prövas utan att dessförinnan ha utretts på ett grundligare sätt än som kunnat ske i detta sammanhang.

Beträffande möjligheten att göra behövliga ändringar direkt i polislagstiftningen, erbjödes en förebild i den år 1957 företagna ändringen i 18 § polislagen; ändringen innebar, att vissa med trafikövervakning sammanhängande uppgifter undantogs från sådan polisverksamhet som ovillkorligen måste ombesörjas av polismän. I promemorian erinras om vissa allmänna uttalanden som departementschefen gjorde i detta lagstiftningsärende. Departementschefen diskuterade de principiella betänkligheter som kunde anföras mot trafikövervakningsreformen och fann att dessa kunde vika, om de uppgifter som anförtroddes annan personal än polispersonal endast vore av enklare beskaffenhet och gavs en klar avgränsning från övriga polisuppgifter. Utvägen att anlita andra än polismän för trafikövervakning borde dock, uttalade departementschefen, icke få tillgripas i andra fall än då verksamheten icke kunde tillgodoses på annat sätt. Det borde ankomma på Kungl. Maj:t att efter prövning av omständigheterna i varje särskilt fall medgiva när så finge ske inom visst polisdistrikt. Prövningen borde vidare avse bl. a. vilka arbetsuppgifter trafikövervakarna skulle få och vilka kvalifikationer de borde besitta.

Enligt promemorian bör de principiella synpunkter som kommit till uttryck vid trafikövervakningsreformen av naturliga skäl beaktas även vid en motsvarande reform som har avseende på förpassningar. I anslutning härtill undersöks, om förpassningar över huvud taget nöjaktigt kan särskiljas från andra polisuppgifter. I de flesta fall anses detta vara möjligt men avgränsningen säges stundom kunna vålla svårigheter. När fråga är om förpassning av någon som vistas på fri fot, kan det sålunda vara vanskligt att skilja ut själva förpassningen ur ett större, praktiskt sett enhetligt handräckningsförfarande. Så kan t. ex. efterspanandet, gripandet och återförpassandet av en förrymd fånge till en fångvårdsanstalt i verkligheten utgöra ett enda sammanhängande förfarande som naturligen utföres av en och samma polisman. Alltför stor vikt anses dock icke böra fästas vid dessa gränsdragningssvårigheter. I Stockholm lär, enligt vad som upplyses i promemorian, det vara regel, att förpassning av en person som är på fri fot tillgår så, att vederbörande hämtas och tages i förvar i stadshäktet, innan han transporteras till bestämmelseorten; och när så sker framstår uppenbarligen förpassningen från stadshäktet till bestämmelseorten som en åtgärd avskild från övriga moment i handräckningsförfarandet.

Frågan, huruvida förpassningar kan anses vara av den enkla beskaffenhet att de utan olägenhet kan ombesörjas av andra än polismän, kan enligt promemorian säkerligen icke generellt besvaras jakande. Det förekommer ibland, att den förpassade är svårhanterlig eller rentav farlig för sin omgivning. Särskilt besvärlig kan förpassningen av en sådan person bli om transporten sker med flera olika kommunikationsmedel till avlägsen ort

och om övernattning under resan blir erforderlig. I dylika fall bör enligt promemorian bevakningen av den förpassade otvivelaktigt omhänderhas av polismän. Å andra sidan finns det hela grupper av fall, där förpassningsgöromålen får anses tämligen okomplicerade och där det följaktligen endast undantagsvis kan anses påkallat att anlita polismän. Vidare är enligt promemorian att märka, att redan gällande lagstiftning i vissa fall medger att annan myndighet än polismyndighet svarar för förpassningar och därvid använder underlydande personal. Detta förekommer sålunda t. ex. vid förflyttningar från en anstalt till en annan inom fångvården, alkoholistvården och sinnessjukvården samt vid intagning å fångvårdsanstalt av häktade för avtjänande av frihetsstraff.

I promemorian uttalas vidare, att, om visst polisdistrikt skall få tillstånd att ombesörja förpassningar i annan ordning än som följer av polislagen, synes — på motsvarande sätt som då det gäller trafikövervakning — Kungl. Maj:t i varje särskilt tillståndsärende böra pröva under vilka förutsättningar detta får ske, ävensom vilka kvalifikationer förrättningsmännen bör ha. Svårigheter kan visserligen uppstå, när i tillståndet förpassningar, som är av enkel beskaffenhet, skall skiljas från andra, som till sin art är sådana, att de alltjämt bör omhänderhas av polismän, men det antages att svårigheterna icke skall visa sig oöverstigliga.

Sammanfattningsvis anföres i promemorian, att en undantagsbestämelse beträffande förpassningar i och för sig väl låter sig infoga i 18 § polislagen efter mönster av 1957 års ändring av detta lagrum.

Även utan ordningsvaktsförordnande skulle enligt promemorian förrättningsmän, som utför förpassningar, på grund av arbetsuppgifternas beskaffenhet antagligen ha ämbetsansvar och åtnjuta förstärkt straffskydd enligt bestämmelserna i 10 kap. strafflagen. Däremot bedömes det som osäkert om de utan sådant förordnande skulle kunna anses ha tillräckliga befogenheter att vid behov bruka våld t. ex. för att förhindra en rymning eller skydda transporten mot utomstående. Förordnas förrättningsmän till ordningsvakter har de otvivelaktigt alla för förpassningsuppdragen erforderliga befogenheter, och dessutom får härigenom alla sådana frågor som polisledningens inflytande över deras tillsättning och entledigande samt förmanskapet och tjänstgöringsföreskrifter för dem sin naturliga lösning. Övervägande skäl får därför enligt promemorian anses tala för att 46 § polisreglementet ändras så att de, som utan att vara polismän utför förpassningar, kan göras till ordningsvakter. I samband med förordnande som ordningsvakt bör föreskrifter meddelas om vilka skyldigheter och befogenheter, som skall gälla för förrättningsmännen.

I anslutning till promemorian har upprättats förslag till ändring *dels* i 18 § polislagen, innebärande att i dess andra stycke göres ett tillägg av innehåll att Konungen må för visst polisdistrikt medge, att sådana förpassningar, som är av enklare beskaffenhet, ombesörjes i annan ordning än i polislagen

sägs, dels ock i 46 § polisreglementet av innebörd, att polischefen meddelar förordnande såsom ordningsvakt för den, som skall ombesörja sådana förpassningar, som avses i 18 § polislagen.

Remissyttrandena

Det i departementspromemorian framlagda lagförslaget har fått ett gynnsamt mottagande av det övervägande flertalet remissinstanser. Endast två yttranden, av *Svenska polisförbundet* och *Kamraterna, förening för Stockholms polismän*, utmynnar i ett avstyrkande.

Behovet av åtgärder för att komma till rätta med den arbetsbelastning som förpassningsgöromålen utgör för polisen i Stockholm vitsordas så gott som genomgående. Beträffande utvecklingen på området i Stockholm under de senaste åren upplyser *Stockholms stads rätts- och polisdirektion*, att antalet förpassningar som utförts av ordonnanspolisen utgjort, år 1957 1 824, år 1958 1 953 samt år 1959 2 234. Enligt vad *poliskommissarien vid Stockholmspolisens ordonnansavdelning* uppger i sitt yttrande hänför sig ökningen huvudsakligen till förpassningar till alkoholistanstalter.

Statsåklagaren i Stockholm framhåller det angelägna i att den av växande arbetsuppgifter alltmer belastade polispersonalen i Stockholm icke utnyttjas för uppgifter som bör kunna handhas av icke polisutbildad personal. Snabba åtgärder bör därför enligt hans mening vidtagas för att möjliggöra en överflyttning av förpassningsgöromålen från polismän till annan lämplig personal. Han anser det icke erforderligt att avvakta de mer genomgripande förslag rörande rationalisering av polisverksamheten, som kan väntas bli framlagda av polisverksamhetsutredningen och polisväsendets organisationsnämnd.

I flera remissyttranden påpekas, att de i departementspromemorian diskuterade problemen har aktualitet icke endast för Stockholm och andra storstäder utan även för de mindre polisdistrikten. *Stattpolisintendenten* anför sålunda.

Såsom i promemorian framhålles torde det otvivelaktigt förhålla sig så att förpassningsgöromål på många håll utgöra en icke obetydlig del av polisens arbetsbörda. Ofta kräver dessutom förpassningarna en oproportionerligt stor insats av polispersonal i förhållande till uppdragets beskaffenhet i och för sig, vilket särskilt kan bli fallet i samband med längre resor. I mindre polisdistrikt kunna dessa omständigheter ibland medföra att distriktet under någon eller några dagar ställes praktiskt taget helt utan polispersonal. Det bör sålunda vara till gagn för polisverksamheten i stort om man öppnar möjligheter att låta i vart fall vissa förpassningsgöromål ombesörjas på annat sätt än genom polispersonal.

I samma riktning som stattpolisintendenten uttalar sig även *länsstyrelserna i Malmöhus* samt *Göteborgs och Bohus län* ävensom *Svenska stadsförbundet*.

Kamraterna finner emellertid, att det naturligaste är att avvakta resulta-

tet av de utredningar med vilka polisväsendets organisationsnämnd är samsatt, och föreningen motsätter sig bland annat av denna anledning de föreslagna lagstiftningsåtgärderna.

Från ett par håll har uttalats vissa tvivel, huruvida några praktiska resultat av större betydelse står att vinna inom ramen för sådana författningsändringar som föreslagits i departementspromemorian. *Polismästaren i Stockholm* erinrar om att antalet förpassningar varierar kraftigt från dag till dag och anför vidare.

Det är givetvis icke ekonomiskt försvarbart att, exempelvis vid stadshäktet, nyanställa flera befattningshavare för förpassningsgöromål än som stadigvarande kunna sysselsättas därmed. Stadshäktets nuvarande personal lär icke vara tillräcklig för att bemästra häktet nu ävilande arbetsuppgifter (övertid förekommer i icke obetydlig omfattning). Redan av vad sålunda anförts synes framgå, att den avlastning av förpassningsgöromål från polisen, som kan bli en följd av förevarande förslag, måste i vart fall för Stockholms vidkommande bli tämligen ringa. En viss avlastning kan emellertid otvivelaktigt ske och med hänsyn till det prekära personalläget, präglad av långsam rekryteringstakt och ett betydande antal kvarstående vakanser — 164 den 1 januari 1960 — synes möjligheten till avlastning böra utnyttjas.

Länsstyrelsen i Malmöhus län är icke övertygad om att möjligheten att överföra förpassningar till andra än polismän skall kunna utnyttjas annat än i de största städerna. Länsstyrelsen yttrar i denna fråga.

Emellertid synes det kunna ifrågasättas, vilka verkningar en reform av nämnda innebörd i praktiken kommer att få. Möjligheterna i det enskilda fallet att åstadkomma önskvärd lättnad i polisens arbetsbörda torde nämligen till stor del vara beroende av om annan lämplig personal finnes att tillgå. I Stockholm och å andra orter, där särskilda arrangemang kan vidtagas för att annan personal skall kunna avlasta polisen enklare förpassningsgöromål synes lösningen av frågan om en avlastning icke böra erbjuda alltför stora svårigheter. Däremot torde det inom de mindre polisdistrikten — särskilt de rena landsbygdsdistrikten — ställa sig svårare att härutinnan uppnå en tillfredsställande lösning. Det torde nämligen kunna antagas, att tjänstgöring som ordningsvakt för förpassningsgöromål i allmänhet svårigen kan förenas med annat ordnat arbete. Härför talar bland annat den omständigheten att förpassningar oftast är av brådskande natur och vanligen förekommer oregelbundet. Dessutom är det som regel icke möjligt att någon längre tid före en förpassning förutsäga uppdragets varaktighet. På en ordningsvakt måste därjämte ställas vissa krav på erfarenhet, gott omdöme och goda fysiska egenskaper. Inom ett mindre polisdistrikt torde det därför mången gång ställa sig svårt att få tillgång till ett antal ordningsvakter, vilkas yrken eller anställningsförhållanden tillåter dem att när som helst med kort varsel ställa sig till förfogande för förpassningsuppdrag.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län tror däremot, att lämpliga personer utanför poliskåren i många distrikt skall vara villiga att ställa sig till förfogande för förpassningar, och länsstyrelsen nämner som exempel funktionärer inom socialvården och pensionerade polismän.

Såvitt gäller landsbygden vill *landsfogden i Malmöhus län*, att man skall pröva möjligheten att låta flera polisdistrikt eller ett helt län gemensamt anställa särskilda förrättningsmän för förpassningsgöromålen. Han tror att ett sådant arrangemang kan bli till nytta särskilt i tätbefolkade områden såsom i Malmöhus län.

Flera remissinstanser — bland dem *överståthållarämbetet, kommissarien vid Stockholmspolisens ordonnansavdelning och poliskammaren i Göteborg* — pekar på möjligheten att åstadkomma lättnad i polisens arbetsbörda genom att vid förpassningar, i vilka mer än en förrättningsman deltar, låta polispersonal och annan personal samarbeta. *Kamraterna* motsätter sig emellertid, att polismän skall utföra förpassningar med biträde av personal från stadshäktet i Stockholm. Enligt föreningen kan ordonnanspolisens personal »omöjligen finna sig i att ständigt behöva byta reskamrat, att ständigt få börja från början och att aldrig på förhand veta sig väl samtränad med sin följeslagare».

Socialstyrelsen redovisar i sitt yttrande vissa synpunkter som bygger på erfarenhet från förpassningar bland annat på barna- och ungdomsvårdens samt nykterhetsvårdens områden. Enligt styrelsen anlitas i så stor utsträckning som möjligt vederbörande vårdpersonal för förpassningar mellan olika anstalter och vid intagning på alkoholistanstalt. Polishandräckning begäres antingen då den som skall förpassas är svårhanterlig eller om vårdpersonal icke kan avvaras för förpassningen. I sistnämnda fall kan enligt styrelsens mening förpassningen lämpligen utföras av andra än polismän. Personal vid berörda anstalter anser styrelsen icke böra förordnas till förrättningsmän för ifrågavarande förrättningar.

Endast undantagsvis har remissinstanserna utförligt uppehållit sig vid principiella synpunkter på de i departementspromemorian föreslagna ändringarna i polislagsstiftningen. *Svenska polisförbundet* har dock motiverat sitt avstyrkande med skäl av denna art. Förbundet anför sålunda bland annat.

Det torde vara ägnat att ingiva starka betänkligheter att ur begreppet polisverksamhet, såsom redan skett ifråga om viss trafikövervakning och nu föreslagits beträffande förpassningar, utbryta vissa moment av verksamheten och överföra dessa på personal med ordningsvaksställning, på vilken icke kommer att ställas samma höga krav ifråga om yrkesutbildning, som nu gäller för egentlig polispersonal. Polisförbundet anser sig icke kunna medverka till åtgärder i sådan riktning, enär de icke är sakligt motiverade utan uteslutande betingade av temporärt rådande personalunderskott på en viss ort.

Polisförbundet är icke motståndare till vissa rationaliseringar inom dagens svenska polisväsende, speciellt i vad det avser biträdesgöromål, som utan tvivel kan överföras på kvinnlig arbetskraft, men vill å andra sidan bestämt motsätta sig att arbetsuppgifter, som på grund av lag eller av hävd ingå i begreppet egentlig polisverksamhet, opereras bort.

Under remissbehandlingen har åtskillig uppmärksamhet ägnats den närmare utformningen av de föreslagna ändringarna i polislagstiftningen.

Polismästaren i Stockholm framhåller, att svårigheter visserligen kan uppkomma att särskilja förpassningar från övriga polisuppgifter, men enligt hans uppfattning kan dessa svårigheter praktiskt lösas efter de i olika polisdistrikt rådande lokala förhållandena i samband med att medgivande lämnas att ombesörja förpassningar med icke-polismän. *Kriminalpolisintendenten i Stockholm* anser, att de förpassningar som utförs av ordonnanspolisen i Stockholm nöjaktigt kan avgränsas från andra polisuppgifter, eftersom i hithörande fall andra med förpassningarna vanligen sammanhängande åtgärder — spaning, gripande m. m. — vid tiden för förpassningshandlingarnas upprättande i allmänhet är slutförda och de som skall förpassas då förvaras i arrestavdelningen.

Stockholms stads rätts- och polisdirektion riktar kritik mot förslaget att begränsa möjligheterna att ombesörja förpassningar i annan ordning än i polislagen stadgas till sådana fall då förpassningen kan anses vara av enkel beskaffenhet. Direktionen tror icke att i Stockholm kan åstadkommas en verkligt genomgripande och effektiv reform om man håller fast vid denna begränsning. Direktionen anför i detta sammanhang vidare.

Den distinktion, som utredningsmannen diskuterar mellan förpassningar av »enkel» beskaffenhet — att kunna anförtros annan — och komplicerade fall synes nämligen för Stockholms vidkommande ej behöva bli aktuell. I Stockholm finnes ju ett från polisen organisatoriskt sett fristående häkte med av överståthållarämbetet fastställd arbetsordning (Kf 57/1957). Detta stadshäkte tjänar såsom anstalt för förvaring *dygnet om* av personer, som av kriminalpolisen gripits, anhållits eller på annat sätt omhändertagits — någon distinktion har där ej gjorts mellan »enklare» och komplicerade fall. Stadshäktets vaktpersonal svarar också för transporten mellan den statliga fångvårdsanstalten och kriminalpolisen, åklagarmyndigheten, poliskammaren och rådhuset. Bevakningen av gripna som av någon anledning måste föras till sjukhus, svarar också stadshäktet för. Här finns sålunda en omfattande organisation uppbyggd och gynnsamma lokala resurser.

Genom denna organisation har man fått en kommunal vaktkonstapelskader med rik erfarenhet och personlig kontakt med det klientel, som skall förpassas. Den kännedom, som man därvid skaffar sig beträffande vederbörandes beteendemönster, torde komma väl till pass vid själva verkställigheten. Vad särskilt gäller bevakningen nattetid — något som utredningsmannen karakteriserar såsom komplicerat — torde stadshäktets personal vara väl lämpad just genom den erfarenhet den har av dygnet om bevakning.

Särskilt angeläget är också att framhålla, att vaktpersonalen numera genomgått särskilda utbildningskurser och avsikten är att bygga på med specialkurser bland annat med sikte på förpassningsbestyren.

Ett stort antal remissinstanser, som i och för sig godtagit tanken att endast enkla förpassningar skall kunna anförtros andra än polismän, berör 2* — *Bihang till riksdagens protokoll 1960. 1 saml. Nr 145*

frågan, hur man i praktiken skall kunna skilja mellan enkla och svåra förpassningar. En utbredd uppfattning synes vara, att det åtminstone icke i någon större utsträckning låter sig göra att på förhand generellt avgränsa vissa typer av förpassningar som är enklare än andra. I allmänhet anser man förpassningens svårighetsgrad bero på omständigheterna i det särskilda fallet. Det riktiga måste emellertid då vara att det överlämnas åt polischefen att från fall till fall avgöra om en förpassning skall utföras av polismän eller annan personal. Av denna mening är bland andra *riksåklagaren, statspolisintendenten, polisväsendets organisationsnämnd, överståthållarämbetet, polismästaren i Stockholm, länsstyrelserna i Stockholms samt Göteborgs och Bohus län* ävensom *polisverksamhetsutredningen*. *Riksåklagarämbetet* tillägger att, om en individuell prövning av förpassningsärendena genom polischefen icke kan medges utan generella föreskrifter av överordnad myndighet anses oundgängligen erforderliga, dessa föreskrifter lämpligen bör kunna meddelas av länsstyrelsen.

Stockholmspolisens samarbetsråd framhåller, att behov av att använda annan personal än polismän för förpassningar torde föreligga i praktiskt taget varje polisdistrikt, och samarbetsrådet anser det därför icke lämpligt att tillstånd skall behöva begäras av varje särskilt polisdistrikt. En bättre ordning vore att låta den aktuella reformen automatiskt få giltighet för hela landet. Samma uppfattning har även *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* samt *landsfiskalen i Mölndals distrikt*. *Polismästaren i Stockholm* anser däremot, att polisuppgifter bör få utföras på annat sätt än som följer av polislagen endast när starka skäl påkallar det, och han vill därför bibehålla kravet på medgivande av »överordnad polisiär myndighet».

Polisväsendets organisationsnämnd har på nu ifrågavarande punkt icke någon principiell invändning mot departementspromemorian, men nämnden ifrågasätter om tillståndsprövningen verkligen behöver läggas hos Kungl. Maj:t.

Beträffande den ställning och de befogenheter som bör tillkomma dem, som utan att vara polismän skall få ombesörja förpassningar, understryker *polismästaren i Stockholm* den grundläggande betydelsen av att, såsom i promemorian föreslås, förrättningsmännen genom ordningsvaktsförordnanden otvetydigt erhåller befogenhet att använda våld. Även *statsåklagaren i Stockholm, kommissarien vid Stockholmspolisens ordonnansavdelning, Stockholmspolisens samarbetsråd* samt *landsfogden i Stockholms län* finner förslaget om ordningsvaktsförordnande välmotiverat till undanröjande av missförstånd och oklarhet i fråga om förrättningsmännens befogenhet. *Stockholms stads rätts- och polisdirektion* ifrågasätter däremot om det är nödvändigt att meddela formella ordningsvaktsförordnanden för den icke-polisiära förpassningspersonalen, då strafflagens bestämmelser om ämbetsansvar, förstärkt straffskydd och rätt att bruka våld för genomförandet av tjänsteåtgärd även därförutan lär vara tillämpliga på denna personal. I

varje fall torde ordningsvaktsförordnanden enligt direktionen ej vara behöfliga för stadshäktets vaktpersonal.

Några remissinstanser föreslår att även ändringar i specialbestämmelserna om handräckning överväges. *Statspolisintendenten* anknuter till vad som anförts i promemorian därom att en tänkbar väg att minska polisens förpassningsgöromål vore att ändra de specialbestämmelser, som ålägger polismyndighet att meddela handräckning samt anför följande.

Uppenbarligen kan man genom en sådan revision icke helt befria polismyndigheterna från förpassningsgöromålen. Ätminstone i vissa avseenden synes emellertid finnas möjligheter att åstadkomma en lättnad i polisens skyldigheter härutinnan. Enligt min uppfattning bör det därför vara angeläget att i anslutning till den föreslagna ändringen i polislagen göra en översyn av nu ifrågavarande stadganden i syfte att även på denna väg minska polisens befattning med förpassningsgöromålen till fördel för det egentliga polisarbetet.

Ett annat önskemål framföres av *Stockholms stads rätts- och polisdirektion*. Direktionen anser det sålunda angeläget, att formellt utrymme skapas för att man skall kunna uppskjuta genomförandet av en förpassning en eller annan dag, om ej särskilda skäl motiverar att denna utföres omedelbart. En dylik reform skulle möjliggöra betydande rationaliseringar beträffande förpassningsresorna.

Departementschefen

I skilda sammanhang har under senare år tagits flera initiativ i syfte att rationalisera polisverksamheten och begränsa polisens befattning med sådana uppgifter som icke på grund av sin natur med nödvändighet kräver polisutbildning. Sålunda har Kungl. Maj:t bl. a. uppdragit åt polisväsendets organisationsnämnd att verkställa en undersökning rörande polisen åvilande uppgifter som icke äger samband med den egentliga polisverksamheten. Bland de arbetsuppgifter som nämnden under sin ännu icke avslutade utredning ägnar en närmare granskning märkes transport under bevakning — förpassning — av fångar, sinnessjuka, alkoholister och andra från en plats till en annan.

Då överståthållarämbetet nu hemställt, att förpassningsfrågan brytes ut och omgående upptages till särskild behandling, har detta motiverats med att antalet förpassningsärenden i Stockholm oavbrutet ökat under de senaste åren och att till följd härav uppstått en betydande eftersläpning vid handläggningen av andra ärenden hos polisen. På grund av rekryterings svårigheter vid Stockholmspolisen har det icke varit möjligt att komma till rätta med denna eftersläpning genom nyanställning av polispersonal. Vad överståthållarämbetet anfört i denna del bekräftas av innehållet i remiss-

yttrandena, och det synes vara en så gott som genomgående uppfattning bland remissinstanserna att skyndsamma åtgärder är påkallade för att förbättra förhållandena. För egen del är jag av samma uppfattning.

I likhet med överståthållarämbetet anser jag, att i Stockholm de snabbaste resultaten kan vinnas om man möjliggör en överflyttning av förpassningar från polispersonalen till personalen vid stadshäktet, där intagning regelmässigt sker av personer som skall förpassas till annan ort. Samtidigt måste emellertid uppmärksammas, att förpassningsfrågan har aktualitet även för andra polisdistrikt än Stockholm. Icke minst i de små polisdistrikten kan förpassningsgöromålen rubba arbetets jämna gång och inverka menligt på fullgörandet av andra uppgifter, som är av egentlig polisiär natur. Även i sådana distrikt kan det tänkas att vissa förpassningar med fördel skulle kunna överföras på särskild personal utanför poliskåren, men det är oviss hur långt man här kan nå på denna väg.

En lösning av förpassningsfrågan efter de riktlinjer som nu antytts förutsätter särskilda lagstiftningsåtgärder, och i departementspromemorian har förslag framlagts till erforderlig ändring i första hand i polislagen. Ändringen däri innebär i korthet, att Kungl. Maj:t för visst polisdistrikt skall kunna medge att förpassningar av enklare beskaffenhet ombesörjes av andra än polismän. Sådana förrättningsmän som skall få utföra förpassningar utan att ha förvärvat polisutbildning avses skola förordnas till ordningsvakter.

De lagstiftningsåtgärder som föreslagits i departementspromemorian har sin förebild i den trafikövervakningsreform som genomfördes år 1957 (prop. nr 164). Såsom anfördes i samband med denna reform måste det vara en förutsättning för att man skall kunna utbryta vissa uppgifter ur polisverksamheten och anförtro dem åt andra än polismän att uppgifterna ifråga klart kan avskiljas från polisverksamheten i övrigt. Under remissbehandlingen har visserligen från något håll sagts, att en förpassning ofta ingår som ett moment i mera omfattande polisåtgärder och att förhållandena stundom kan vara sådana, att själva förpassningen svårligen kan skiljas från andra moment, såsom efterspanande och gripande av den person som skall förpassas. Samtidigt har emellertid flertalet remissinstanser som yttrat sig i denna fråga utgått från att dessa svårigheter icke skall komma att få någon praktisk betydelse. Förpassning med andra än polismän såsom förrättningsmän kunde nämligen i praktiken icke komma ifråga beträffande andra personer än sådana som redan är berövade sin frihet, och i hithörande fall framstår förpassningen otvivelaktigt som en avgränsad bevakningsuppgift. I dessa synpunkter kan jag för min del instämma, och jag anser således att de berörda gränsdragningssvårigheterna icke bör lägga hinder i vägen för en i och för sig önskvärd reform.

Såsom framhållits av polismästaren i Stockholm bör en lagändring beträffande förpassningar icke utformas så, att de lokala polismyndigheterna

utan vidare får rätt att låta ombesörja förpassningar med andra än polis-
män i den utsträckning vederbörande myndigheter själva finner lämpligt.
Tillstånd bör enligt min mening sökas för varje särskilt distrikt, där frågan
blir aktuell. Polisuppgifter bör nämligen få utföras på annat sätt än som
följer av polislagen endast när starka skäl påkallar det, och det bör alltid
finnas möjlighet för överordnad myndighet att pröva under vilka närmare
villkor detta skall få ske. Den tillståndsprövning, som här avses, behöver
emellertid enligt min uppfattning icke — såsom föreslagits i departements-
promemorian — med nödvändighet ligga hos Kungl. Maj:t utan möjlighet
bör finnas för Kungl. Maj:t att delegera prövningen till andra myndigheter,
varvid närmast länsstyrelserna torde komma i fråga.

Det spörsmål som härnäst inställer sig är om möjligheten att dispensera
från polislagen, när det gäller fullgörandet av förpassningsgöromålen, bör
kringgärdas med särskilda begränsningar. I departementspromemorian före-
slås att i själva lagtexten utsäges, att endast förpassningar av enklare be-
skaffenhet efter vederbörligt tillstånd skall få ombesörjas i annan ordning
än som stadgas i polislagen. Promemorian synes utgå från att i tillståndet
skall utskiljas vissa grupper av förpassningar som till sin art är enklare än
andra. Det är emellertid en tämligen genomgående uppfattning bland re-
missinstanserna att en generell uppdelning av detta slag icke är möjlig. I
allmänhet lär en förpassning vara att bedöma som en enkel arbetsuppgift,
och då den undantagsvis är att anse som kvalificerad torde detta bero ute-
slutande därpå att den som skall förpassas visar sig vara svårhanterlig. An-
ses det erforderligt att göra skillnad mellan svåra och enkla förpassningar
är det därför enligt remissinstanserna nödvändigt att låta polischefen göra
den erforderliga bedömningen från fall till fall.

Den uppfattning som sålunda kommit till uttryck under remissbehand-
lingen kan jag dela. Fråga är emellertid om det överhuvudtaget finns skäl
att generellt slå fast att endast förpassningar av enklare beskaffenhet skall
få ombesörjas av andra än polismän. Det förefaller mig nämligen naturligt
att man vid bedömandet av frågan, i vilken omfattning förpassningar skall
få överflyttas från polisen till annan personal, lägger avgörande vikt vid
vilka kvalifikationer denna personal har. I polisdistrikt, där utanför polis-
kåren endast mindre kvalificerade personer står till förfogande som förrätt-
ningsmän, bör, om sådan överflyttning överhuvudtaget anses kunna med-
givas, självfallet särskilda villkor stipuleras. Så t. ex. kan föreskrivas att
endast förpassningar som av polischefen i det särskilda fallet bedömes så-
som enkla får utföras av dessa förrättningsmän eller att förrättningsmän-
nen i första hand endast bör anlitas såsom biträden åt polismän vid förpass-
ningar. Emellertid kan det tänkas, att vid handläggningen av ett dispens-
ärende befinnes, att den personal som skall överta förpassningar från poli-
sen med hänsyn till utbildning och tidigare erfarenhet får anses kompetent
att utföra alla förekommande förpassningar, även om personalen ifråga icke

har samma allsidiga kvalifikationer som polismän. Otvivelaktigt skulle det öka den nu ifrågasatta reformens praktiska värde, om man i ett sådant fall kunde låta begränsningen till förpassningar av enklare beskaffenhet bortfalla, och några olägenheter skulle icke heller behöva följa av att utrymme på detta sätt skapas för en smidig tillämpning. För min del har jag av anförda skäl stannat för att själva lagen bör utformas så att dispensmöjligheterna gäller förpassningar i allmänhet.

När det gäller den ställning och de befogenheter som bör tillkomma icke polisutbildade förrättningsmän vid förpassningar synes övervägande skäl tala för den såväl i departementspromemorian som i flertalet remissvar hävdade uppfattningen, att förrättningsmännen bör förordnas till ordningsvakter. Sker detta får förrättningsmännen alla de befogenheter de kan behöva för sina uppdrag — bl. a. att bruka våld för att förhindra en rymning eller för att skydda en transport mot utomstående. Dessutom klarlägges härigenom alla väsentliga frågor rörande förrättningsmännens ställning i förhållande till polisledningen.

Samtidigt som möjligheter ges att överföra förpassningsgöromål på särskilda förrättningsmän som icke tillhör polispersonalen bör på motsvarande sätt utrymme skapas för att låta icke polismän tjänstgöra som vaktpersonal vid polisarrest. Detta är en med förpassning närbesläktad bevakningsuppgift, och samma synpunkter gör sig gällande även här. Av remissyttrandena framgår att en sådan ordning redan tillämpas på sina håll. En legalisering härav torde även underlätta för vissa polisdistrikt att ordna med kvinnlig vaktpersonal för tillfällig bevakning av kvinnliga arrestanter.

För att möjliggöra överflyttning av polisgöromål på det sätt jag här förordat krävs i första hand ett tillägg till 18 § polislagen av innebörd, att Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer för visst polisdistrikt äger medgiva att förpassningar samt bevakning i polisarrest ombesörjes i annan ordning än i polislagen sägs.

Om ordningsvaktförordnande skall kunna meddelas för de särskilda förrättningsmän som utför förpassningar eller tjänstgör som vaktpersonal vid polisarrest erfordras även viss ändring i polisreglementet. Sådan ändring kan ske i administrativ ordning. I samband med förordnande bör meddelas föreskrifter om vilka skyldigheter och befogenheter som skall gälla för förrättningsmannen.

I enlighet med vad jag sålunda förordat har inom inrikesdepartementet utarbetats förslag till lag angående ändrad lydelse av 18 § lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisväsendet i riket.

Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 juli 1960.

Föredragande departementschefen hemställer härafter, att förut omfördälda inom inrikesdepartementet upprättade förslag till lag angående änd-

rad lydelse av 18 § lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisväsendet i riket måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Ingemar Nygren